













Хамааты дайынның маадыры С. Г. Лазонун төрүттүнгөн

хүнүндөн бээр 80 чыл болганынга

# АМЫДЫРАЛ—МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

Браккы Чөөң чүккө хамааты дайынның адалдыг полководчузу, Кызыл Шеригиң салым-чалааның организацыйларынын бирөөсү Сергей Георгиевич Лазонун ады уугустун угаан-сатыгында маадырлык тоолуурга доман боюн артып, Интервентларго болган ак гвардейчилерге удуз домкескин чыраан Зайбал фронтунун командирликчиликте, Приморьедин партизан отрядтарынын удурткучузуна кыска бола-даа, чырыктыкыг амыдыра-лы чүгө 26 харымында үзүл-гөн. Сергей Лазо динир турган болза, ам 80 харлаар ийик. СЭТА-нын корреспондентизин полководчуу дайынчы ондуктери В. А. Бородавкин болган Н. К. Ильяхов-ице укурашкан, маадыр-нын дугайында чугаалап бээр дилөөсү.

— 1918 чылдың эгезинде Браккы Чөөң чүккө багай чөөсөлгөнө баштайт партизан отрядтары атаманнар Семёнов биле Калмыковту дэрбеччилерине удуз демисежир ужурга таварышкан — деп, В. А. Бородавкин чугаала-ан. — Кызыл гвардейчилерге пулеметтар, танкчылар, транспорт чедешсе болган-да, Семёновтуң баш-кезекчилери ону аяккаган турган. Олар кол-кол чырашкан, азыраак Чөөң Сибирдин Россиядан чарарып чордоп турган.

1918 чылдың майда Хабаровсктен, Благовещенсктен, Владивостоктан кызыл гвардейчилерин отрядтары Зайбал фронтунун шта-

ныч чоруткан. Сергей Лазо-биле ача ташышкан мен.

Эптинг, эвилеп Лазо херек апарганда шынчыл негеделиг ички. Ол чалгыс эптинг дайынчы отрядты тургузар дөш, күжөнүшканын акылдып турган. Мен каттышкан отрядтын командиринге томуйлаан. Булак дээр станциядан ак гвардейчилер үндүр бойлар дугайында даалга алган бис. Команда-лаан чадаг шериглерим-биле дайынның туруштарында чедир оруткун чартымы артып бар чоруушта, арты-выстан актартың үтөр-Боо-лары ала берген. Байдал берген-дең, Хевертен Лазонун командирин бронеполаднык кесту хонуп кедди. Командиринг шын шийтара, үтөр-Бооларын болган пулемет-тарың оду дайынны дүртөп чылга шавар артың биско берген.

Удаваанда Браккы Чөөң чүк атаман Семёновтуң дэрбеччилерден хосталган. Ил-чыл Кызыл Армияның 24 хар-лык командирин Сергей Лазо РКП(б)-нин кеңигүүнүгө кирген.

1918 чылдың чыйында Владивостокка дүрүтүнгөн япон болган америк интервентилер боттарынын чалга-зы Семёновтуң өжөөсин не-ген азыр бооан. Олар чех корпуска үмөткөн организа-стасан. Ак гвардейчилер-

тур халымшык дугайы интервентилер биле каан. Лазонун бажы дөш угу тол-оварна азаан. А Сергей Лазо ак офицерлер мурунша чүве чугаалап, оларын совет эрге-чатырганың тала-



## Назылаза-даа, ажыдаавышаан

«Тоора-Хем» совхозтун иви кадарчымы Хаалга Ак ак амылы кара чакылдап бээр кылып келген. Тоюуга араг-тар хуу амылдыг турар дө-де ол тайга-тацдыга иви өстүрүп чоралат. Биччаарга 1949 чылда Ийге «Май» колхоз тургустунганда, Хаалга Ак колхозка кирген, иви кадарчып эгелесен. Оон бээр-де ивитаңгы малын өчма-меди өстүрүп, улуг үдөни будуруп келген.

Хаалга Ак ам пенсионер. Биччаала-даа будуунд иви акылды кылдышаан. Коммунист будуунд хэй чылдарда мөөнөтүн ара-дуракулга-нын аныктарга дамчы-дып берип, оларын иви ма-лаарыга өөрдүп турар. Ивитаңгы чымпыгыг амы-лыга чедип алган бедик көргүзүлгөри дээр, Хаалга Ак Уаус акыл-агымын чедип ивитаңгы делегеле-виниң азын каш медалды-ры-биле баа Ленинчи юбилей медалы-биле шаптылган.

Хочутун ивики коммунист Хаалга Ак СЭКПК ТК-ның партияти, совет улуска Кы-тырмынга харын кылдыр, кадарган ивитаңгы иштан бедик, хүр ажыраарын хү-күлгөн. Коммунисттү созу эсжыл-херектен карашпай турар. Хаалга Ак кадарган ивитаңгы ам Кадар-Ой деп чөдө хур иштандып турар.

А. ДАЖИРГАН.

Казахстаның кур чарлерин партиязың кыйгырын бзу-гаар шигээдин ап эгелесинден бээр 20 чыл болуп турар. Алма-Ата областың «Населенский» совхозунун «Молос» дээр Култура бажымы — совхозтун акыл-ишчилериниң дышта-нырда хандыкшылдыг чери апарган. 350 чыгам өөреникчи-лер, амалчылар болгаш албай-хакчылар — бот-тывынгыр уран чуулдуң киринчиликери. Оларның ыры-хөгжүм ансам-бли — областың бот-тывынгыр уран чүүл көрүлөзиниң лауреады.

ЧУРУНТА: ыры-хөгжүм ансамблиниң киринчизи чолчаан Зуаур ЗЕНГЕР ырап тур.

Ф. САЛЬНИКОВТУҢ ФОТОУ. (СЭТА-ның фотохрониказы).

## СПАРТАКИАДА ЭГЕЛЭЭРИНГЕ БЕЛЕН

Даарта спорттук кышкы хөвөрлеринге республика-ның спартакиадамы эгелээр. Ачаа бетектедил, оон эр-тер журумуң дугайы чугаалап бээр-биле бистиң корреспондентизин спартакиа-да эрттериниң оргкомите-диниң даргазын оралакчымы А. С. Нуреттен дилөөн.

— Республиканың кышкы спартакиадазынң програм-мазында эр, хөвөрөңг угу-туң болган уруглар биле оон-дарынч хаакка маңаар-ны, мячилиг хоккейге мар-гылаалар көрдүнгөн. Спар-такиадаң бирти болган иви-ти адазында маргылаалар спорттук коллективтерге бол-ган районларга болуп эр-кей-деп, ол демделген. Спар-такиадага Эриш, Тес-Хем, Танды, Каа-Хем, Тоюу, Бич-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарын, Хозу-Аксиния, Ак-Довурактың болган Кы-зылдың командалары — шу-туу 300 спортчулар кыркир. Командазын составында 4 хөвөрөңг, 3 уруг, 4 ар кизи, 3 оол кирип турар. Эсге районнарга хар чок бол-ган-ды олардан командалар келбес. Мячилиг хоккейге бар-мып болган чөөн зоналарга келбес. Дөштүк команда — Кы-зылдың политехникум, «Тор-пед», Ак-Довурак болган Чөөн-Хемчиктин командалары киркир.

Хаакка эр улус 15, 30 кило-метрге баа 4x10 км эстафета-га, оолдар 10, 15 километрге чаркыр, хөвөрөңгөр 5, 10 км, 4x5 км эстафетага, уруг-лар 5, 8 километрге маң-наар. Маргылаалар март 8-10 хүддеринде өртөр.

Хаак маргылаалар Тайга стадионында болуп. Илада буту таарымчалык байдалар тургустунган. Эр болган хө-вөрөңг хаакчыларын, сел-гүзүстөрү-биле келгесинде ден уштур болган дышта-мыр өрөөндөр туе-түс. Ишт чөмөрлөгү үш буфет ажыл-дар.

Районнаран келер спорт-чуларын чурттаар болган чөмөрлөр чарлерин баш удур белекчиз.

Спортчулар тостук кеңе-леринде Пионерлер бажымы-га хоорайныч бот-тымылгыр артистериниң концертин өртөр.

Түндүк кежээ март 10-да Политехтун чырыдышыкы бажымынга бөүр.

— Кызылдың «Хүрст» стадиону болган Тайга баа-зы спартакиадамын кир-кисчилерин мавап турар. Оң киркисчилеринге спорт-тук чедешчилерин күздөм — деп, эш Нурет түндүкү чугаалаан.

## БӨГҮН НАЯА ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Политтиктү чыры-дышыкын бажымынга Херээженнерин делегей хүнү — март 8-ке турса-кааган байырыг хурал 19 шакта эгелээр. Оон соонда уругларнын уран чүүл коллективтериниң каттышкан концерти.

№ 6 микрорайонун агитпунктузунга («Энер-гетик» Култура бажы-ны) «Ажыл-ишчи херээ-жен болгаш не» деп те-матиктиг кежээ. Эгелээр 19 шакта. Ол-ла Куль-тура бажынын кон-церти болур.

№ 8 микрорайонун агитпунктузунга (№ 1 орук-тудук участоунда) март 8-ке турса-кааган байырыг кежээ 19 шакта эгелээр. Оон соонда № 9 школаның концерти.

## АЖЫЛ-ИШКЕ АЛДАРЖААН ИЕ

«Тиледег» совхозтун Куль-тура бажымыга кире бөргө-ле көскү чүве — көдө ажыл-агымынч мурунакчыларын аныгы чүраан онук портрет-терин фойде көрүшүп деген кааны болду. Ону маалаан, со-луурал турувушта, ында парт-ком секретары эш Д. Д. Дар-тан келген, таймыр берди:

— Бистин совхозтун маа-дырлары ботур. Социалист Күп-ажылдын Маадыры Вя-силь Оюнович Янчат, саачы, бизза алаачызы Монгуш Че-чекмаа, хову бригадирин Ор-ежан Чамыраык, уруулар эг-чин Ленинчаа, гараж эрге-лектин Ою Дугаржак, мал-чы Дамжи-Серен, мелкундат аштагыч, пенсионер Макаева, а бо — Оюн Чыккаан Дойну-рова-дыр.

Фойде улуг портреттерин бирээсинде худумарыг кы-зыл арынныг, шоваа характар-дыг, элээн вазылай берген хөвөрөңг кижины чуруткан көрүп бодур. Бижинде: Оюн Чыккаан Дойнурова.

Дмитрий Даваевич, бо-лар кайда ажылап турар ир-ти?

— Совхозтун төп шанында урезин арылап турар, алдар-сурагыг эрес Чыккаан угбай ол-ла болгай.

— Алырам, таныыр-лаа кире мен... Уруу бо школада башкылан турар ийке бе, дар-га?

— Шын, аге класс башкы-зы Мал Седенова дээр-ле, бо Чыккаан угбайнын улуг уруу.

Чыккаан Дойнурова Совет Тыванын 20 чыл он-биле, Ок-тябрьин социалист Улуг революциянын 50 чылы-биле, В. И. Ленинниң 100 чыл юбилей-биле, ССРЭ-нин тур-густунганын 50 чылы-биле холбайтыр Хундулел болган мактал бижитер-биле респу-бликандан, райондан, совхозтан, көдө Советтен хай удаа ша-налым, макталды келген.

— Бо чылды моң-биле шаныан — дөш, шафтаг

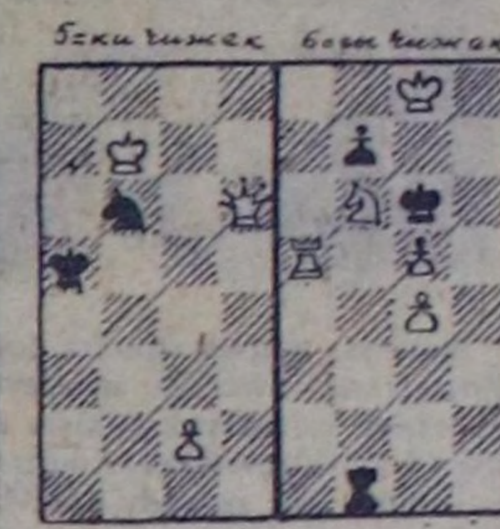
## ШЫДЫРА КОМПОЗИЦИЯЗЫ

### ЭГЕ БИЛИГЛЕР

#### БЕШКИ КИЧЭЗЛ

Бодага оюнга кыркири

Диаграмманың бешки чи-жезин кичээлгелер көрүп кө-рүңер. Ында ак мергө кара ноянын чанында аб көзөнекче



#### ӨСКЕ АРГА ТУРГАН ДЫР

«Шынаар» 1973 чылдың декабрь 15-те үгөң № 293 номеринге мастерге кандидат Н. Шинигин болуп эркен республика чемпионатында М. Монгуш биле К. Кыргыс оларын салым алаплатер көргөн. Ол-ла оюну бижик-

халаарыга белектерип турар, мычала-даа оон орун кара атт моодактап турар. Бир эсес ол бола өскөр чайлай бээр болза, узун көштү бола күзүлгил көзөнекче неде бээр. Ындыг тазарылганы боданы оюнга кыркири дээр.

Бешки чижекте ак тала 1. С3 көштү кылды, в4 көзөнекче мергези-биле шалап, кара хаанын матка олурутуп кош кылдыр. Оон камгала-ныр чалгыс арта 1. Кd5. Кара айт мывар чой барып, ак мергөгө аб көзөнек-ти хостал бээр ужурга тавар-жыр, мычанган актың мергези оюнга кирген.

#### Алдыңкы кичээл

Бодага шалтыкташыкын

Бир боданын көжер оруу өске бола моодактап көшкөң,

оуну өкөлөп азыр болза, оуну болада шалтыкташыкын дээр.

Диаграмманың алдыңкы чи-жөөндө ак тала баштайтың кө-жөөндө ачым-биле 1. Кh7 деп жөш кылган, кара хааның 18-не шалап, матка олурутуп шыван турар. Оон камгала-ныр чалгыс артамы 1. f5. Ын-чаар көжерге R8 шалаа-да мат бөбөс, чүте дээрте ак тер-гетип оруу шалтыкташкан, оң C5 ак огуну кара ноян чиптер. Кара тала маттан чайлаан-даа болза, огуң 15-те иткеш, тер-гезинге шалтыкташыкын тургу-зуп, сула көш кылган илден. Ак тала тергетин оруунда шалтыкташыкын ажылап, ийги көжү-биле 2. Леб кара ноянын мадылаа каар.

7. Сd4 0-0 8. Сg5 h6. 9. Сh4 Леб. 10. 0-0 g5. 11. Сg3 Ксd. 12. f3 g5. 13. Ксd4 Леб. 14. Сd3. Бо көштүн соолда кара тала 14... Леб7 кош кылган. Бар авес илчанын, 14... Сg4 көшкөң болза, удуң ап болуур. 15. Сс7 Сf3. 16. Сd8 Лg4. 17. g3 Лd8.

«Алдын шайба» клубтун шаңналы

Республиканың школаар командаларынын арамына «Алдын шайба» клубтун шаңналы дээр маргылаа Кызылдың он ийи дугаар кеарталына ийи түн үрети-чүзөш доозулаган.

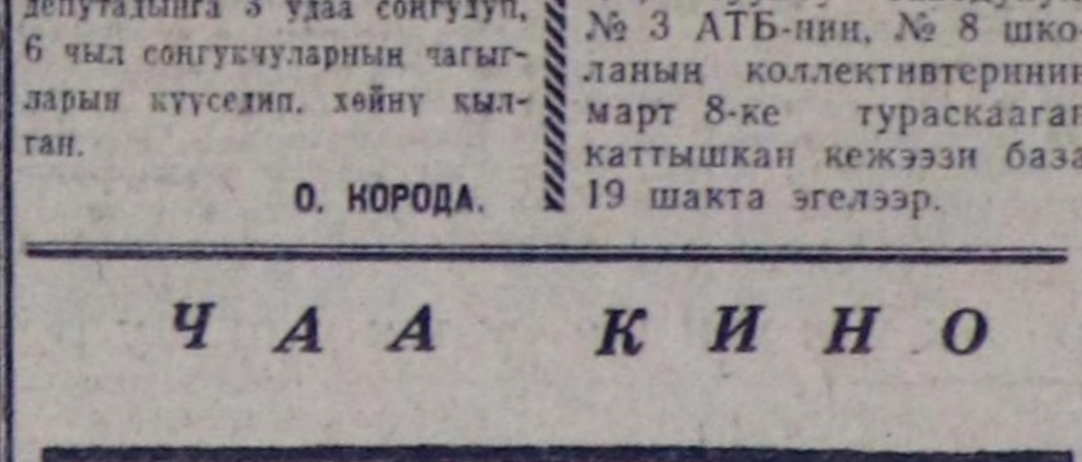
Бирги түндө «Чебурашка» (Кызыл) командын Залеско ортурак школазын төгө-лөрдү, «Стрела» (Кызыл) ко-мандазы Хову-Аксиния спортчуларын удуң алган. Дараазында түндө залеско-чилер Хову-Аксиния өөр-еникчилерин уткаш, Кызыл-дың «Стрела» команданына аштырган.

Маргылаадын түңгөлү-кө эге каастарнын өөр-еникчилеринде Кызылдың «Чебурашка» команданы бир-ги черин элээн. Устуну класстарын өөреникчилери-

## ЧААКИНО

Оюн Чыккаан Дойнурова Кур-Чер дөш көдө Советтин депутаттыга 3 удаа сонгузуп, 6 чыл сонгузуларын чалгы-ларын күтсөдип, хөйну кыл-ган.

О. НОРОДА.



«Алдын шайба» клубтун шаңналы

## КАЖДЫЙ ВЕЧЕР ПОСЛЕ РАБОТЫ

Александр Довженко аттыг киностудиянын үндүргени «Ке-жизиниң не ажыл соонда» деп уран-чечен фильм республика-нын экранында үнүп эгелзэн. Ун кинода башкылар амы-дыралы, неэмзини школада өөренип турар амалчы аныктар дугайында көргүзүп турар.